

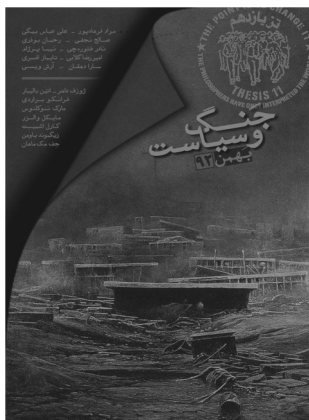
معرفی کتاب دربارهٔ اخلاق جنگ و صلح

رضا اکبری و علی محمد احمدی

مقدمه

قرن بیستم دو جنگ بزرگ جهانی و علاوه بر آن جنگ‌های متعدد با مقیاسی نسبتاً بزرگ، همچون جهاد افغانستان در برابر متجاوزان شوروی، جنگ ایران و عراق، جنگ ویتنام، منازعهٔ دو کره و منازعات دیگری را تجربه کرده است. قرن بیست و یکم نیز با هجوم ارتش ایالات متحده و متحدانش به عراق و افغانستان آغاز شده است. در کنار این جنگ‌ها، رخدادهای خشن و خون‌بار دیگری نیز به وقوع پیوسته است که از لحاظ مقیاس وسیع آسیب‌ها و تلفات، چیزی از جنگ کم نداشته‌اند. وقوع این‌گونه جنگ‌ها و رخدادهای خون‌بار مسائل فراوانی را فراروی ما قرار می‌دهد که مسائل اخلاقی ^{ناجزوه} مهم‌ترین آن‌هاست. از آنجاکه در سال‌های اخیر، فیلسوفان غربی در این باره مطالعات فراوانی انجام داده‌اند، معرفی آن‌ها می‌تواند افقی برای خوانندگان علاقه‌مند به این حوزه بگشاید. اهمیت این امر زمانی بیشتر آشکار می‌شود که دریابیم در زبان فارسی هنوز با کمبود جدی منابع در این زمینه مواجه هستیم. در چنین فضایی، معرفی مطالعات، پژوهش‌ها و آثار برتر می‌تواند گامی برای برون‌رفت از این مشکل قلمداد شود. به این منظور، در ادامه برخی از مهم‌ترین آثاری را که در زمینهٔ اخلاق جنگ و صلح وجود دارد، معرفی می‌کنیم.

۱- جنگ و سیاست (مجموعه مقالات تز یازدهم)

مجموعه مقالات تز یازدهم با عنوان جنگ و سیاست از محدود آثاری است که در زبان فارسی، از منظری عمدتاً فلسفی، به پدیده جنگ نظر افکنده است. این مجموعه مقالات که شامل پانزده مقاله تألیف و ترجمه می‌شود، به مناسبت جنگ سوریه و احتمال ورود مستقیم آمریکا و هم‌پیمانانش به این منازعه در دی‌ماه ۱۳۹۲ انتشار یافته است.

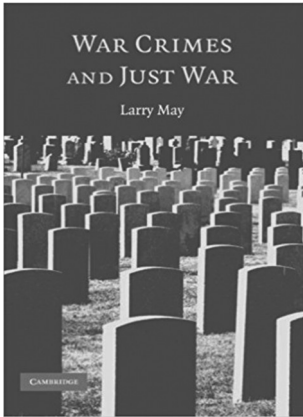
چهار مقاله اول این مجموعه به بررسی مسائل مربوط به جنگ سوریه اختصاص یافته

است، اما همان‌گونه که در پیشگفتار این مجموعه عنوان می‌گردد، به دلیل حفظ فاصله مجله از منطق کالایی - تجاری رسانه‌ای که هر پدیده‌ای ولو کشتار مردم سوریه را به کالایی مصرفی و قابل انقضا تقلیل می‌دهد، یازده مقاله دیگر این مجموعه به مسئله عام‌تر و بنیادی‌تر جنگ و سیاست پیوند خورده است. با وجود این، نتوانسته است خوانندگان را چنانکه باید با ادبیات جنگ و ابعاد و زوایای مختلف آن و نیز نویسندگان مطرح در این حوزه چنان‌که باید آشنا سازد. البته این امر احتمالاً به این دلیل است که دست اندکاران تز یازدهم هدف خاصی را از نشر این مجموعه دنبال کرده اند که چه بسا معرفی همه‌جانبه نظریات اساسی در باب ادبیات جنگ در راستای آن نبوده است.

این مجموعه به‌سان هر اثر دیگری از این مجموعه، به‌رغم حفظ تکثر، با غلبه نگاه انتقادی بر سیاست سرمایه‌داری که از هر مجموعه وفادار به چپ انتظار می‌رود، روبرو است.

باوجود تمام ویژگی‌های مثبتی که این ویژه‌نامه دارد، عموم مقالات این مجموعه بسیار مختصرند. افزون بر این، عموم آن‌ها فاقد منابع و ارجاعات لازم بوده و از همین رو می‌توان اغلب آن‌ها را نوشته‌هایی دانست که به استانداردهای علمی - پژوهشی ابراز وفاداری نمی‌کنند. زبان مقالات در مجموع قابل فهم است اما خوانندگان عمومی ممکن است اندکی مجموعه را دشوار بیابند.

۲- جرائم جنگی و جنگ عادلانه / لری می

جرائم جنگی عبارت‌اند از جرائم بین‌المللی که در گیرودار کشمکش‌های مسلحانه انجام می‌شوند. لری می استدلال می‌کند که بهترین راه برای درک جرائم جنگی این است که به جای اینکه آن‌ها را نقض عدالت تلقی کنیم، آن‌ها را جرائمی علیه انسانیت بدانیم. او نشان می‌دهد که در جهانی عمیقاً پلورالیستی، نیازمند آنیم که قوانین جنگی را همچون مسئولیت جمعی دولت‌هایی بفهمیم که شهروندانشان را در

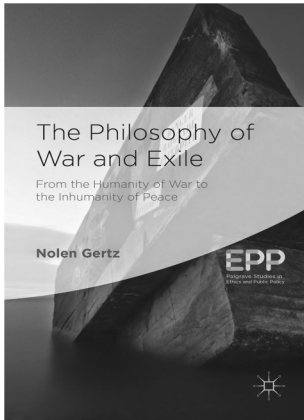
طریقی آسیب‌زا قرار می‌دهند. در جنگ، ملاحظات بشردوستانه‌ای مانند رحم و شفقت، امور اخلاقی به شمار می‌روند، حتی اگر دشمنان سربازانی که برای هدفی عادلانه می‌جنگند مرتکب توحش و سبیت شده باشند.

می اظهار می‌کند که اصل انسانیت اساس و بنیاد قوانین بشردوستانه بین‌المللی و هم‌زمان مبنای اصول سنتی تفکیک، ضرورت و تناسب است. وی در این کتاب به تبیین ایده فوق در باب جنگ و جرائم جنگی پرداخته است.

کتاب در مجموع از چهارده بخش تشکیل شده است. مباحثی چون سنت جنگ عادلانه و جرائم جنگی، مسئولیت جمعی و افتخار در خلال جنگ، رفتار مشفقانه به‌مثابه بنیاد قوانین جنگی، اصل تفکیک، اصل ضرورت و اصل تناسب را می‌توان از مهم‌ترین مباحث مطرح در این کتاب به شمار آورد.

لری می استاد فلسفه در دانشگاه واشنگتن است. وی از معروف‌ترین فیلسوفان طرفدار صلح‌گرایی مشروط محسوب می‌شود. از وی تاکنون کتاب‌های متعددی منتشر شده است، از آن جمله می‌توان به اخلاق گروه‌ها، مسئولیت مشترک و جرائم علیه انسانیت اشاره کرد. کتاب دوم، که جلد دوم از سه‌گانه وی است جایزه فرانک چپمن شارپ را از سوی انجمن فلسفی آمریکا دریافت کرده است.

۳- فلسفه جنگ و تبعید: از انسانیت جنگ تا ناسانیت صلح / نالن گرتز

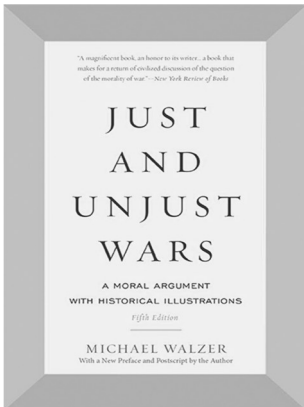
این کتاب از دو بخش اصلی تشکیل شده است: (۱) مسئول شدن؛ (۲) بودن در تبعید، بودن به‌مثابه تبعید. نالن گرتز استاد فلسفه کالج دلتای آمریکا در این کتاب استدلال می‌کند که پارادایم کنونی ما برای اندیشیدن در باب اخلاق جنگ (نظریه جنگ عادلانه) در حالی جنگ را قضاوت می‌کند که درک درستی از آن ندارد.

نویسنده کتاب معتقد است: با دنبال کردن تحقیقات گلن گری درباره معنای تجربه جنگ

نزد جنگجویان، نه تنها درک بدیلی از جنگ، بلکه از صلح نیز درکی متفاوت به دست خواهیم آورد. او تأکید می‌کند که با پیگیری سیر این تحقیقات، به نظریه‌ای در باب مسئولیت می‌رسیم که تمرکز آن بر روی تجسم و مرگ است تا ستایش و سرزنش. این مفهوم از مسئولیت موجب می‌شود تا نه تنها پرسش‌هایی درباره عذاب و مشقت، جنگ‌های ناجوانمردانه و رفتار سربازان بپرسیم بلکه همچنین ما را قادر می‌سازد تا از این امر بپرسیم که برای غیرجنگجویان، بازگشت به خانه چه معنایی دارد. همان چیزی را که جنگجویان همچون تبعید تجربه‌اش می‌کنند. از نکات اخلاقی‌ای که نویسنده بر آن تأکید می‌کند فهمیدن به‌جای قضاوت کردن است.

۴- جنگ‌های عادلانه و ناعادلانه / مایکل والزر

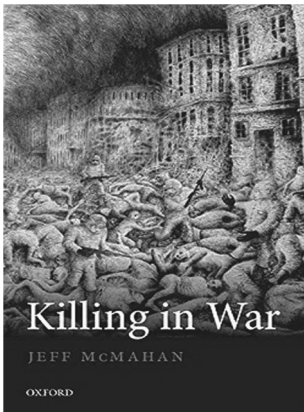
کتاب والزر با نام کامل جنگ‌های عادلانه و ناعادلانه؛ استدلالی اخلاقی به همراه توضیحات تاریخی اثری است کلاسیک که از بسیاری جهات مهم‌ترین اثر خلق‌شده در ادبیات فلسفی اخلاق جنگ به شمار می‌رود، به‌طوری‌که پس از نشر این کتاب در سال ۱۹۷۷ هر پژوهشی در باب جنگ بدون ارجاع به این کتاب ناتمام یا حتی فاقد اعتبار تلقی می‌شود. به نظر برخی از پژوهش‌گران حوزه جنگ، این کتاب برای ابد

نحوهٔ اندیشیدن ما به اخلاق جنگ را دگرگون کرده است. در دایرهٔ المعارف فلسفی استفورد کتاب جنگ‌های عادلانه و ناعادلانه به‌عنوان بیانیۀ معاصر نظریۀ جنگ عادلانه خوانده شده است. روی جلد ویراست چهارم آن با الفاظی چون کتابی شکوهمند و فخری برای نویسنده‌اش از آن تجلیل شده است. مایکل والزر نویسندهٔ پرآوازهٔ آن که بخش عمده‌ای از آوازه‌اش را مدیون همین کتاب است کوشیده است تا مسائل اخلاقی‌ای را که قبل، بعد و در خلال جنگ سر برمی‌آورند با بررسی موردی نمونه‌های فراوان تاریخی مورد مطالعهٔ موشکافانه قرار دهد. از حملهٔ آنتی‌ها به ملوس گرفته تا جنگ ویتنام، از جنگ‌های حوزهٔ بالکان گرفته تا جنگ‌های افغانستان و جنگ اول عراق، مسائل اخلاقی مربوط به تئوری نظامی، جرائم و غنائم جنگی را بررسی کند.

کتاب به‌طور کلی از پنج بخش و نوزده فصل تشکیل شده است. بخش اول آن که شاید مهم‌ترین بخش آن شمار برود، در دفاع از واقعیت اخلاقی جنگ است. فصل اول این بخش به نقد رئالیسم اختصاص دارد که جنگ را از هرگونه دغدغهٔ اخلاقی تجرید می‌کند. این فصل کتاب با عنوان «علیه (رئالیسم)» در همین دفتر پایدیا ترجمه شده است. بخش‌های بعدی اثر والزر، به‌ترتیب نظریۀ تجاوز، کنوانسیون جنگ، دوراهی جنگ و در نهایت پرسش از مسئولیت را مورد مطالعه قرار می‌دهد.

۵- کشتن در جنگ / جف مک‌ماهان

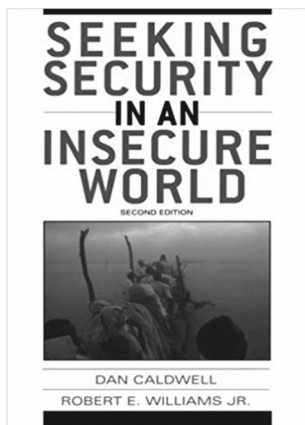
کشتن یک فرد در نگاه عموم مردم از جمله انواع جدی عمل نادرست به شمار می‌رود. با این وجود اغلب ما می‌پذیریم که در جنگ کشتن انسان‌ها به‌میزان وسیعی مجاز است. آیا اخلاق^{۳۴۹} در وضعیت جنگی آسان‌گیرتر می‌شود؟ جف مک‌ماهان استاد فلسفه راتگرز که یکی از مشهورترین و برجسته‌ترین نویسندگان در حوزهٔ ادبیات جنگ به شمار می‌رود در این کتاب استدلال می‌کند که شرایط جنگی هیچ تفاوتی با شرایط غیرجنگی ندارد و کشتن انسان‌ها در جنگ و موقعیت‌های دیگر (مانند

دفاع از خود) از توجیهاتی یکسان برخوردار است. از این جهت مک‌ماهان از مخالفان رادیکال نظریه سنتی جنگ عادلانه و مایکل والزر قلمداد می‌شود و دیدگاه رایج درباره نظریه جنگ عادلانه را به چالش می‌کشد.

از مسائلی که مورد تأکید مک‌ماهان قرار دارد عبور از تفکیک سنتی میان دو آموزه ورود عادلانه به جنگ و جنگیدن عادلانه است. از نظر وی، جنگیدن عادلانه، بی‌آنکه هدفی عادلانه برای آن داشته باشیم، بی‌معناست و نمی‌توان از ورود عادلانه به جنگ منهای جنگیدن عادلانه سخن گفت. وی معتقد است که جنگیدن در جنگ ناعادلانه خطاست، چون فاقد هدفی عادلانه است. عمده مسائلی که در این کتاب هریک در بخش‌های جداگانه بحث شده است، عبارت‌اند از: اخلاق مشارکت در جنگ، استدلال‌هایی در اثبات برابری اخلاقی سربازان، عذرهایی که سربازان را برای شرکت در جنگ ناگزیر می‌گرداند، سزاواری و محدودیت‌های دفاع از خود، و مصونیت شهروندی و سزاواری شهروندی.

این کتاب، نخستین بار، در سال ۲۰۰۹ میلادی توسط انتشارات آکسفورد منتشر شده است.

۶- جستجوی امنیت در جهانی ناامن / رابرت ای. ویلیامز و دان کادول

مسئله اصلی نویسندگان این کتاب امنیت است. آن‌ها بر این گمان‌اند که مهم‌ترین مسئله جهان مدرن ما، فقدان امنیت و تلاش دولت‌ها، سازمان‌ها و نهادهای متعدد برای دستیابی به امنیت است.

کتاب در سه بخش و چهارده فصل سامان گرفته است، فصل اول، چنان‌که در هر اثری مرسوم است، بحثی مقدماتی در چیستی و معنای امنیت به‌ویژه در جهان فکری معاصر می‌کند. بخش اول پس از مقدمه با سخن گفتن

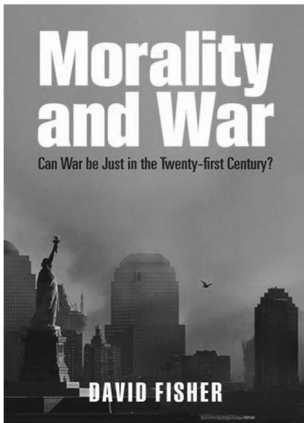
از منابع و عوامل سنتی ناامنی آغاز می‌گردد. سلاح‌های متعارف و جنگ، سلاح‌های هسته‌ای، بازدارندگی و کنترل نظامی، سلاح‌های بیولوژیکی، تهدیدات تروریستی، گسترش سلاح‌های کشتار جمعی به ترتیب در فصل‌های دوم تا ششم

بحث می‌شود.

بخش دوم اثر، به منابع جدیدی که از منابع سنتی و آشنای ناامنی متفاوت‌اند، اشاره دارد. این عوامل شامل، بیماری‌های عفونی، ناامنی در حوزه بهداشت و سلامت، سازمان‌های جنایتکار و قاچاق فراملی، ناامنی در فضای مجازی می‌شود. بخش سوم اثر نشان‌دهنده این است که این اثر، بیش از آنکه فلسفی باشد، نگاه جامعه‌شناختی به حوزه امنیت دارد. این بخش به زمینه‌ها و شرایط ظهور ناامنی یا از بین رفتن امنیت در جامعه می‌پردازد که این زمینه‌های اجتماعی و سیاسی را می‌توان، اقتصاد، محیط‌زیست، دولت و... دانست.

در یک ارزیابی مختصر می‌توان گفت این کتابی خواندنی، نسبتاً جامع با مستندات تجربی قابل قبول است. این اثر در سال ۲۰۱۲ توسط انتشارات رومن و لیتل فیلد منتشر شده است.

۷- اخلاق و جنگ / دیوید فیشر

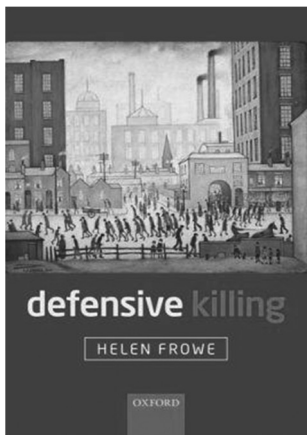
کتاب دیوید فیشر با عنوان کامل اخلاق و جنگ: آیا در قرن بیست‌ویک می‌تواند جنگی عادلانه باشد؟ باینکه کتابی فلسفی است اما استفاده فراوان و بی‌نقصی از شواهد تجربی کرده است. نویسنده کتاب می‌نویسد تاکنون آثار بسیار درباره جنگ عادلانه، عمدتاً به وسیله الهی‌دانان و فیلسوفان، نوشته شده است. اما این اثر به وسیله یک فیلسوف اخلاق که سمتی در وزارت دفاع داشته و مدت‌ها خدمت کرده و با جنگ به عنوان مسئله‌ای هرروزه برخورد داشته، به نگارش درآمده است.

این کتاب در واقع تز دکتری پرفسور دیوید فیشر در گروه مطالعات جنگ کینگز کالج لندن است که توسط انتشارات دانشگاه آکسفورد در سال ۲۰۱۱ نشر گردیده است. نویسنده خود در مقدمه اذعان می‌کند که کتاب او اثری در سنت قدیمی جنگ عادلانه است اما با نگاهی جدید؛ زیرا هم آدمیان و جامعه و هم جنگ، بسیار تغییر کرده است. پس نمی‌توانیم به‌مانند گذشته قالب‌های از پیش آماده‌شده‌ای داشته باشیم که بر تن هر نمونه‌ای آن را پوشانده و بر اساس آن

قضاوت کنیم چنانچه بسیاری از فیلسوفان قرون وسطی و عصر کلاسیک با آن برخورد می‌کردند.

نویسنده استدلال اصلی خود را در دو بخش کتاب که بخش اول اخلاق و بخش دوم جنگ است دنبال می‌کند. فیشر در پایان کتاب به این مطلب مهم اشاره می‌کند که برای سوق جنگ به عادلانه بودن اکتفا به توصیه آموزش و نظارت بر تصمیم‌گیری‌های رهبران سیاسی و مسئولین ارشد کافی نیست بلکه نیاز داریم در همه سطوح و اقسام عدالت را بهبود ببخشیم.

۸- کشتن به خاطر دفاع از خود/ هلن فرو

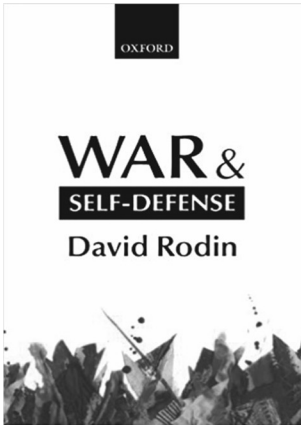
اثر خانم هلن فرو را انتشارات آکسفورد در سال ۲۰۱۴ به چاپ رسانده است. این کتاب چنانچه آشکارا از اسم آن برمی‌آید به جنگ به‌منظور دفاع از خود می‌پردازد. اما می‌شود حدس زد که عبارت کشتن و نه جنگ، نشانگر نگاه انتقادی نویسنده به جنگ است. در واقع نویسنده در این کتاب نمی‌خواهد به سود جنگ دفاعی استدلال آورد، بلکه برعکس نویسنده کشتن بی‌گناهان، به بهانه دفاع از خود را مورد بررسی قرار می‌دهد.

علاوه بر این، نویسنده در این کتاب می‌خواهد به این پرسش، پاسخ دهد که کی و چگونه ما اجازه خواهیم داشت از زور علیه دیگری استفاده کنیم زیرا استفاده از زور علیه دیگر جوامع و کشورها همواره مجاز نیست بلکه نیازمند دلایل قانع‌کننده‌ای است که ضرورت آن را موجه نماید.

خانم فرو کار خود را در دو بخش پی می‌گیرد. در بخش اول به گزاره دفاع از خود می‌پردازد بدون آنکه ارتباطی با جنگ داشته باشد و در آن گزینه‌های ممکن دفاع از خود بدون آنکه به کشتن کسی منجر گردد را بررسی می‌کند.

در بخش دوم به ارتباط جنگ و دفاع از خود می‌پردازد و تلاش می‌کند به پرسشی که طرح نموده از منظری فلسفی نظر کند. وی استدلال می‌کند که دفاع از خود زمانی که به مرگ دیگری می‌انجامد به مسئله غامضی تبدیل می‌شود.

۹- جنگ و دفاع از خود / دیوید رودین

این کتاب اثر نویسنده مشهور در فلسفه اخلاق و به ویژه مطالعات جنگ است که انتشارات آکسفورد آن را در سال ۲۰۰۲ منتشر کرده است. جنگ و دفاع از خود کاری فلسفی و تاندازه‌ای بین‌رشته‌ای است که هم از مسئله عدالت در جنگ سخن می‌گوید و هم از مباحث حقوقی، چه حقوق ملی و چه حقوق بین‌المللی.

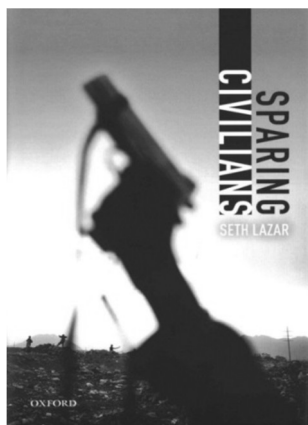
در مجموع استدلال اصلی نویسنده در این کتاب این است که می‌خواهد بین حق دفاع شخصی از خود، با حق دفاع از خود در سطح ملی و به‌عنوان بخشی از اختیارات دولت‌ها پیوند برقرار ساخته و از این طریق جنگ دفاعی کشورها را مشروع و جزو حقوق یک ملت تلقی نموده و آن را عادلانه اعلام کند.

رودین استدلال خود را در کتاب در دو بخش پی می‌گیرد؛ در بخش اول، وی دفاع از خود، در سطح فردی و شخصی را روشن می‌کند و دفاع از خود و تمام زوایا و ابعاد این بحث را می‌شکافد. در بخش دوم وی به بحث اصلی که از ابتدا در صد اثبات آن بود می‌پردازد، یعنی بحث جنگ به مثابه دفاع از مرز و بوم ملی. این کتاب برای فلاسفه سیاسی، فیلسوفان اخلاق، نظریه‌پردازان روابط بین‌الملل و وکلای بین‌المللی به نگارش درآمده است، اگرچه خوانندگان عمومی هم می‌توانند مفاهیم آن را گرچه با اندک دشواری بیشتر دریابند.

۱۰- نجات شهروندان / ست لازار

ایده اصلی این کتاب دفاع از اصول اخلاقی‌ای است که می‌گویند کشتن شهروندان و غیرجنگجویان از کشتن جنگجویان بسیار بدتر است.

کتاب دارای شش فصل است. نویسنده، در فصل ششم، مدعای اصلی‌اش درباره ارجحیت نجات جان شهروندان و غیرجنگجویان نسبت به جنگجویان را اثبات می‌کند.

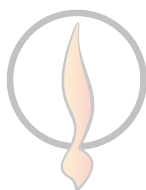

نویسنده کتاب با اجتناب از کاربرد زبان فنی و تاندازه‌ای منطقی، در مجموع اثری قابل فهم و روان نوشته است. از جمله مزیت‌های قابل ذکر این اثر اهتمام نویسنده در جهت کاربردی‌سازی اصول اخلاقی به‌ویژه در مسئله جنگ است و یکی از نوآوری‌های او نیز در این خصوص است.

این کتاب در سال ۲۰۱۵ توسط دانشگاه آکسفورد منتشر گردید و مورد ستایش و تمجید برخی از فیلسوفان پرآوازه همچون دیوید رودین

قرار گرفت. دیوید رودین درباره نویسنده این کتاب، ست لازار می‌گوید: «ست لازار به‌عنوان یکی از قوی‌ترین صداها تأثیرگذار در اخلاق جنگ ظهور کرده است. و این کتاب او آینده نظریه جنگ عادلانه را تغییر می‌دهد زیرا به استدلال‌هایی پایه مبتنی گردیده است.»

✦

بنیاد اندیشه

تاسیس ۱۳۸۴